

ISTORIJS MOKOMOJI MEDŽIAGA MOKINIAMS

III gimnazijos klasė (XI kl.)

3 TEMA: Istorinio tyrimo ir pasakojimo žanrai bei formos

Parengė istorijos mokytoja ekspertė Žaneta Vaškevičienė

ISTORINIO TYRIMO IR PASAKOJIMO ŽANRAI BEI FORMOS SANTRAUKA, SAŲOKŲ PAAIŠKINIMAI, ASMENYBIŲ VEIKLOS APIBŪDINIMAI

Istorija kaip žinios, **paremtos tyrimu**, aprašymu, pasakojimu dabartine prasme suvokiama:

1. kaip bet kokios **pasakojimo** bruožų turinčios dabarties žinios apie praeitį (neretai tapatinama su pačia praeitimi),
2. kaip **mokslo** kryptis, nagrinėjanti bei interpretuojanti (kitų autorių teigimu, reprezentuojanti) dokumentuotą žmonijos praeitį.

Praktinė istorijos funkcija yra orientuoti mūsų dabartinį gyvenimą praeities ir dabarties perspektyvoje.

Istorijos tyrimo pagrindu gali būti kuriamas naratyvas, t.y. pasakojimas, kuriame pastebima struktūra ir aišku, kas, kaip, kieno balsu mums pasakoja. Tyrimo ir pasakojimo žanrai siejasi nes norint papasakoti, dažnai reikia ištirti. Žinome, kad istorikas kelia klausimus apie praeitį, dirba su įvairiais istorijos šaltiniais, juos analizuoja, vertina, ieško pagrįstų argumentų, paaiškinimų, identifikuoja vertybes, problemas, surinktą informaciją įvertina ir kuria savo tekstą, pasakojimą.

Išskiriami istorijos pasakojimo žanrai:

1. civilizacijų istorija (*Fernanas Brodelis*),
2. lokalinė istorija (britai, lietuviai tyrėjai),
3. kasdienybės istorija (*Emanuelis Le Rua Ladiuri (Emmanuel Le Roy Ladurie), Ladiuri*)
4. lyčių istorija,
5. nacionalinė istorija (*Edvardas Gudavičius, Adolfas Šapoka*)
6. biografija.

Plačiau apie istorijos pasakojimo žanrus ir formas:

Civilizacijų istorija. Tai tam tikrose geografinėse aplinkose, istoriškai susiklosčiusių, organizuotų, turinčių miestus, kultūrą visuomenių raida.

Čia išskiriamas prancūzų istorikas *Fernandas Brodelis*, kuris tyrinėjo XV-XVII amžiaus Europos istoriją. Savo darbuose didelį dėmesį skyrė ekonomikos ir gamtos veiksniams, kaip turintiems lemiamą įtaką civilizacijų istorijai. Jo isoriniai pasakojimai apie Viduržemio jūrą, Vakarų Europą, Centrinę Ameriką primena grožinės literatūros kūrinis. O visuomenės struktūrų tyrimai padarė jį vienu įtakingiausių XX amžiaus istorikų.

Lokalinė istorija – plačiąja prasme tai tam tikros vietos, regiono, bendruomenės, kraštotyros istorija.

Aprašant nedidelės vietovės istoriją daug dėmesio skiriama toje vietoje gyvenančiai bendruomenei, jų tarpusavio santykiams, toje vietoje gyvenusių asmenybių vaidmeniui, kasdienybei. Lokalinės istorijos tyrimai teikia daug galimybių pilietinei visuomenei ugdyti, lojalumą valstybei skatinti, tirti ir pateikti bendros istorinės patirties reikšmę šiuolaikinei visuomenei.

Kasdienybės istorija – tai tam tikrais istorijos laikais vykę įprastiniai dalykai, rutininis gyvenimas, elgesys, jausena, buitis.

Ryšiausias šios srities atstovas buvo XX amžiaus prancūzų istorikas ir tyrinėtojas *Emanuelis Le Rua Ladiuri (Emmanuel Le Roy Ladurie)*. Jis tyrė klimato kaitą ir jos poveikį žmonių gyvenimui, Prancūzijos pietinių regionų socialinę ir ekonominę, valstiečių mentaliteto ir kasdieninio gyvenimo

lokalinę istoriją. Novatoriškai rėmėsi šaltiniais, panaudojo inkvizicijos tardymo protokolus, detaliai atsispindinčius visuomenės gyvenimą ir kt.

Lyčių istorija – vyro ir moters vaidmuo istorijoje ir jo kaita. Šis žanras atsirado ir stiprėjo esant lyčių nelygybei, kuomet moterys pradėjo reikalauti sau lygių teisių su vyrais (sufražisčių judėjimas). Ilgainiui moters vaidmuo istorijoje tapo labiau vertinamas.

Nacionalinė istorija – tam tikros valstybės istorija.

Kalbant apie Lietuvos istoriją, ryškiausi atstovai yra *Edvardas Gudavičius*, *Adolfas Šapoka*.

Edvardas Gudavičius – XX a. Lietuvos istorikas tyrinėjo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją, nustatė tikėtiną Mindaugo karūnavimo datą – 1253 m. liepos 6 d. Pagal savo supratimą kūrė Lietuvos istoriją daug dėmesio skirdamas Lietuvos europėjimo, įsiliejimo į lotynišką Europą per krikštą temai. Stengėsi parodyti, kad Lietuva yra Vakarų Europos, pasaulio dalis.

Adolfas Šapoka taip pat XX a. Lietuvos istorikas, „Lietuvos istorijos“ autorius ir redaktorius. Jo redaguotos „Lietuvos istorijos“ pirmasis leidimas 1936 m. išėjo 17 050 egzempliorių tiražu. Tai buvo rekordinis Lietuvoje leistos knygos tiražas – tiek buvo spausdinama tik maldaknygių. Leidinys išliko svarbiu veikalu keletui dešimčių metų į priekį studijuojantiems Lietuvos istoriją. Jis aktyviausiai kūrė tarpukario laikotarpiu, kuomet Lietuva atkūrė savo valstybingumą ir politinėje kultūroje pastebima tautinės valstybės retorika. Tad A. Šapoka akcentavo nacionalinės istorijos svarbą.

Biografijos žanras – seniausias rašytinio pasakojimo žanras (atsirado Antikoje) – tai žmogaus gyvenimo istorija nuo gimimo iki mirties, biografijos objektas, chronologinė seka formuojanti pasakojimo struktūrą. Biografijos autorius operuoja realiais faktais, kurie gali būti sutraukti į glaustą informacinį pranešimą ir išplėtoti į asmenybės raidos, jos aplinkos bei laiko studiją.

Biografijos tipai:

1. meninė;
2. mokslinė;
3. populiarioji.

Biografiniais tektais laikome autobiografiją, memuarus, dienoraštį, laišką, interviu, nekrologą, grožiniai tekstus ir kt.

Biografijas galima analizuoti atskirai, bet galima analizuoti kartu su jos istoriniu laikotarpiu ir yra tarsi postūmis tyrinėti ne tik asmenybę, bet ir tuo laiku vykusius istorinius ir kultūrinius reiškinius, kurie buvo susiję su tuo asmeniu.

Biografinis metodas yra ir bendrasis mokslo, ir specialusis knygotyrynės biografistikos metodas. Tai knygos veikėjo kaip asmenybės ir jo veiklos, susijusios su knygos pasauliu, tyrimas, kuris turėtų aprėpti ne tik rankraštinio ir spausdintinio palikimo studijavimą, bet ir pokalbius tiek su pačiu asmeniu, tiek su jį pažinojusiais žmonėmis. Biografiniu metodu siekiama visapusiškai pažinti ir atskleisti knygos veikėjo gyvenimo istoriją, išanalizuoti jos brendimo sąlygas.

Biografijos žanras mėgstamas visais laikais, nes žmogaus gyvenimo atpasakojimas priartina skaitytojus prie knygos herojaus ir suteikia galimybę jį geriau pažinti.

Populiarūs skirtingų istorijos laikotarpių kilmingų, žymių žmonių gyvenimo aprašymai. Šiandien Lietuvoje skaitomos knygos apie Lietuvos prezidentus. Pavyzdžiui, apie Lietuvos Respublikos prezidentą Valdą Adamkų yra išleistos kelios knygos ir visos jos remiasi realiais faktais. Vienose knygose šio įtakingo žmogaus gyvenimą aprašo jo bendražygiai, kitose dalinamasi dienoraščiu,

memuarų ištraukomis. Ypač daug dėmesio sulaukė Arno Ališausko 2016 metais išleista knyga „Valdas Adamkus. Pokalbiai nesilaikant protokolo“.

Istorinio pasakojimo žanrų formomis gali būti monografijos, straipsniai ir kt.

Istorijos mokslo populiarinimas

Istorijos tyrimas ir pasakojimas eina greta. Bet yra istorinių pasakojimų, kurie nebūtinai pagrįsti tyrimu. Būna virtualių ir popierinių tekstų, filmų kurie skirti visuomenei norint papasakoti apie kokį nors atradimą ar visuomenę dominantį įvykį. Jie populiarina istoriją.

Žymiausi šiuolaikinės naratyvistinės istorijos filosofijos atstovai Haydenas White'as ir Franklinas Ankersmitas teigia, kad istorinis naratyvas, pasakojimas yra labai artimas literatūriniam (visų pirma vadinamajam realistiniam ar dar labiau - istoriniam romanui). Toks teiginys implikuoja, kad istorinį pasakojimą galima analizuoti literatūros mokslų priemonėmis. Istorija dažniausiai pritaikoma bet kokiai smulkiai pasakojamajai prozai, tikroviško kolorito literatūros kūrinys, kuriame pateikiama išsamus pasakojimas apie bet kokį atskirą įvykį, atvejį, kasdienį epizodą ir pan. Tai gali būti istoriniai romanai, pasakos, novelės, apysakos, eilėračiai ir kt. Ir jie bus labiau priskiriami prie istorijos mokslo populiarinimo.

Papildoma literatūra mokymosi turiniui praplėsti:

Martyno Maniušio disertacija

<https://mail.google.com/mail/u/0/#inbox/FMfcgzGtwgjpGsjWCJxgKLGjrpRptfdD?projector=1&messagePartId=0.4> ;

Wikipedija.

Straipsniai:

Eglė Aleknaitė. Parapijų istorijos tyrimai ir jų problemos, „Knygų aidai“, 2005.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469AFE7A/Aleknait%C4%97%202005%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469AFE7A/Aleknait%C4%97%202005%20Straipsnis%20(LT).pdf)

Ugnė Marija Andrijauskaitė. Dirbantys ir pramogaujantys krantai: Šančių gyventojų kasdienybė XX a. 4 dešimtmetyje, Vytauto Didžiojo universitetas, 2015.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO46966C5F/Andrijauskait%C4%97%202015%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO46966C5F/Andrijauskait%C4%97%202015%20Straipsnis%20(LT).pdf)

Vytautas Žemgulis. Istorinis pasakojimas kaip naratologinės analizės objektas, 2004.

Prieiga per internetą:

file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469370C5/Istorinis_pasakojimas_kaip_naratologines_analizes_.pdf

Iveta Jakimavičiūtė. Biografistikos samprata Lietuvos ir užsienio tyrėjų darbuose, Problemos, 2008.

Prieiga per internetą:

<file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469AC2F8/Jakimavi%C4%8Di%C5%ABt%C4%97-2008-7893-Article%20Text-8810-1-10-20160106.pdf>

Ingė Lukšaitė. Lokalinės istorijos sampratos, 2006.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4698550B/Lukšaitė%202006%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4698550B/Lukšaitė%202006%20Straipsnis%20(LT).pdf)

Dalia Marcinkevičienė. Lytis ir istorija: Pasakojamosios istorijos metodas, 2008.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469FBD5D/Marcinkevi%20C4%8Dien%20C4%97%202008%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469FBD5D/Marcinkevi%20C4%8Dien%20C4%97%202008%20Straipsnis%20(LT).pdf)

Giedrė Miknienė. Jono Basanavičiaus personalinė bibliografija – biografistikos tyrimų šaltinis, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskio biblioteka, 2019.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469023CF/Miknien%20C4%97%202019%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469023CF/Miknien%20C4%97%202019%20Straipsnis%20(LT).pdf)

Mindaugas Paknys. Kasdienybės istorija XVII a. LDK stebuklų aprašymuose. 2003.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4695FC82/Paknys%202003%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4695FC82/Paknys%202003%20Straipsnis%20(LT).pdf)

Liuda Ruseckienė. Biografinių tekstų problemos, 2002.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469EDAE5/Ruseckien%20C4%97%202002%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO469EDAE5/Ruseckien%20C4%97%202002%20Straipsnis%20(LT).pdf)

Dovilė Sagatienė. Neištirta Lietuvos moterų istorija: jų kelias teisininko profesijos link XIX ir XX a. sandūroje, 2015.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4696B618/Sagatien%20C4%97%202015%20Straipsnis%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4696B618/Sagatien%20C4%97%202015%20Straipsnis%20(LT).pdf)

History and the challenge of gender history, followed by debate with June Purvis and Amanda Weatherill, „From Women’s History to Gender History: A Reply to “Playing the Gender History Game”, by Penelope J. Corfield, 1999.

Prieiga per internetą:

<https://mail.google.com/mail/u/0/?pli=1#inbox/FMfcgzGtwqHbKWIRWQlnMgGfsrwMrvrS?projector=1&messagePartId=0.1>

Knygos:

Antanas Andrijauskas. Lyginamoji civilizacijos idėjų istorija, 2001.

Prieiga per internetą:

[file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4691F5B2/Andrijauskas%202001%20Knyga%20\(LT\).pdf](file:///C:/Users/ThinkPad/AppData/Local/Temp/7zO4691F5B2/Andrijauskas%202001%20Knyga%20(LT).pdf)